

**ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ**

5

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РА
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР
ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

УШАРДЗАН

(Памятник)

ЕЖЕГОДНИК

6

ИЗДАТЕЛЬСТВО “УШАРДЗАН”
ЕРЕВАН 2010

MINISTRY OF CULTURE OF REPUBLIC OF ARMENIA
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER OF HISTORICAL
AND CULTURAL HERITAGE

HUSHARDZAN

(Monument)

ANNUAL

6

PUBLISHING-HOUSE “HUSHARDZAN”
YEREVAN 2010

ՀՀ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՄԱՍՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏԱԴԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀՈՒՇԱՐԶԱՆ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Զ

Երևան
ՀՀ մշակույթի նախարարության
«Պատմամշակութային ժառանգության
գիտահետազոտական կենտրոն» ՊՈԱԿ

2010

Б.Б. Пиотровский



ВАНСКОЕ ЦАРСТВО (УРАРТУ)



Издательство
ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва
1 9 5 9

ՀԱՅԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԲՈՐԻՍ ՊԻՈՏՐՈՎՍԿՈՒԻ ԿՅԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բորիս Պիոտրովսկին իրավամբ համարվում է 20-րդ դարի նշանավոր գիտնականներից մեկը: Ապրելով և ստեղծագործելով անցյալ դարի հանգուցային ու, ինչու չէ, ճակատագրական նշանակություն ունեցող պատմաշրջանում՝ Բ. Պիոտրովսկին գործուն, անմիջական մասնակցություն է ունեցել այդ իրադարձություններին. գրչով ու խոսքով, գործով ու կյանքով, իր բազմաթիվ ուսումնասիրություններով արտահայտել է ժամանակի ոգին ու արձագանքել դրանց: Անշուշտ, ունեցել է խոտորումներ և սայթաքումներ, հիմնականում՝ ժամանակաշրջանով բացատրվող վրիպումներ, վիճահարույց, երբեմն մերժելի տեսակետներ, սակայն մի բան նրա մեջ մնացել է անաղարտ՝ անհուն սերը պատմության ու նշակույթի հանդեպ, հավատը լավագույն ապագայի նկատմամբ, որի համար նա չխնայեց ջանք ու եռանդ, առողջություն ու ժամանակ:

Վաստակաշատ ակադեմիկոս Բ. Բ. Պիոտրովսկին ծնվել է 1908 թ. փետրվարի 1-ին Պետեր-



բուրգում, մանկավարժների ընտանիքում: Դպրոցն ավարտելուց հետո ընդունվում է Լենինգրադի (այժմ՝ Սանկտ-Պետերբուրգ) համալսարանի պատմալեզվագիտական ֆակուլտետը, որն էլ ավարտում է 1930 թ: Ուսանողական տարիներին լույս են տեսնում երիտասարդ գիտնականի՝ եգիպտագիտությանը նվիրված առաջին հոդվածները, որոնք ազդարարեցին ապագա խոշորագույն գիտնականի հետաքրքրության շրջանակների ուղղվածությունը: Դրանում բացառիկ նշանակություն ունեցան նրա ուսուցիչ պրոֆեսորների հորդորներն ու առաջարկությունները:

1931 թ. Ե. Մառի հանձնարարականով նա ընդունվում է աշխատանքի Լենինգրադի պետական էրմիտաժում՝ միաժամանակ լինելով հնագիտության ինստիտուտի աշխատակիցը:

Դրանով սկիզբ դրվեց կազմակերպչական գործունեության մի նոր ձևի՝ թանգարանի ու գիտահետազոտական և մանկավարժական կառույցների միջև:

1930-ական թվականներին բացառիկ հետաքրքրություն էր առաջացել Անդրկովկասի և, հատկապես, Հայաստանի հնագիտության հանդեպ, որին անմնացորդ նվիրվեց մեծանուն գիտնականը և:

Ն. Մառի և Հ. Օրբելու խորհրդով Բ. Պիոտրովսկին որոշում է զբաղվել ուրարտագիտությամբ և 1930 թ. գործուղվում է Հայաստան: Սկզբում զբաղվում է կիկլոպյան ամրոցների ուսումնասիրությամբ, ապա պեղումներ է սկսում Ծովինարի՝ «Ուրարտական Թեյշեբա աստծո քաղաքի» ամրոցում: 1936 թ. նա մասնակցում է նաև Հ. Օրբելու գլխավորած Ամբերդի պեղումներին, որը յուրօրինակ դպրոց էր երիտասարդ գիտնականի համար: 1938 թ. գրած մի քանի գիտական հաշվետվությունների հիման վրա Բ. Պիոտրովսկուն շնորհվում է պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

Վանի թագավորության մշակույթի ուսումնասիրության սկիզբը դրվեց Թեյշեբայի միջնաբերդի պեղումներով, որտեղ 1936 թ. երկրաբան Դեմյոխինը հայտնաբերել էր մի սեպագիր արձանագրություն:

Կարմիր բլուրի պեղումներով Պիոտրովսկու կենսագրությունում սկսվում է նոր, շրջադարձային փուլ: Նրա կյանքը և գիտական գործունեությունն անխզելիորեն կապվում են Հայաստանի և, մասնավորապես, այդ բացառիկ հուշարձանների հետ: 1939 թ. սկսվում են Կարմիր բլուրի երկարատև պեղումները՝ Հայաստանի պատմական հուշարձանների պահպանության կոմիտեի (արշավախմբի պետ՝ Կ. Ղաֆադարյան), ԽՍՀՄ ԳԱ հայկական մասնաճյուղի (պետ՝ Ս. Տեր-Ավետիսյան) և Պետական էրմիտաժի (պետ՝ Բ. Պիոտրովսկի) միացյալ ուժերով: 1945 թ. արշավախմբերի միացյալ ղեկավարությունը վստահվում է Բ. Պիոտրովսկուն: Հայրենական պատերազմի ծանր տարիներին նա գրեց իր հիանալի աշխատությունը՝ նվիրված հայ ժողովրդի հնագույն շրջանի և Ուրարտուի պատմությանն ու մշակույթին:

Բ. Պիոտրովսկին 1944 թ. պաշտպանեց դոկտորական ատենախոսություն, որը հրատարակվեց

«Ուրարտու» խորագրով: Պատերազմից հետո, 1946 թ. այդ մեծագրության համար նրան շնորհվեց ԽՍՀՄ պետական մրցանակ: 1959 թ., նոր տվյալներով հարստացված և վերաշարադրված հրատարակվեց «Վանի թագավորություն» խորագրով գիրքը: Այն Ուրարտուի մասին մինչ այդ հայտնի բոլոր տվյալների յուրօրինակ հանրագումարն էր: Իսկ Կարմիր բլուրի պեղումների հաշվետվությունները լույս տեսան 1950, 1952, 1955 թվականներին՝ «Հնագիտական պեղումներ Հայաստանում» մատենաշարի երեք գրքով: 1962 թ. տպագրվեց Բ. Պիոտրովսկու «Ուրարտուի արվեստը» մեծագրությունը, որն այսօր էլ մնում է ուրարտական արվեստի մեկնաբանությանը նվիրված չգերազանցված կոթողային աշխատություն:

Բ. Պիոտրովսկին հիանալի գիտեր հինարևելյան գրավոր ու հնագիտական սկզբնաղբյուրները: Լենինգրադի համալսարանում Անդրկովկասի հնագիտության մասին նրա կարդացած դասախոսությունները հրատարակվեցին առանձին գրքով, որը պատմական տվյալ շրջանն ուսումնասիրողների համար դարձավ սեղանի գիրք:

Դեռևս 1949 թվականին լույս տեսած «Археология Закавказья» աշխատությունը, բացահայտում էր Հայաստանի հնագիտական մշակույթի փուլաբաժանման և ժամանակագրության հիմնախնդիրները, առանձնացնում Հայկական լեռնաշխարհի տեղն ու դերը համաշխարհային պատմության և մշակույթի համատեքստում:

1966-1990 թթ. մեծ գիտնականը Լենինգրադի պետական համալսարանի Հին Արևելքի պատմության ամբիոնի վարիչն էր, 1980-1982 թթ.՝ ԽՍՀՄ ԳԱ պատմության բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղարը:

Բ. Պիոտրովսկին 1964 թվականից մինչև իր կյանքի վերջը գլխավորում էր էրմիտաժը, որը տասնյակ տարիներ ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի ուսանողների համար կարծես հարազատ տուն էր, ինչն, իհարկե, արդյունք էր նախ՝ Հ. Օրբելու,

ապա նաև Պիոտրովսկու՝ հայ ուսանողների հանդեպ ցուցաբերած հոգատարության և սիրո: Բազմաթիվ ուսանողների համար Բ. Պիոտրովսկին կարդում էր արժեքավոր դասախոսություններ՝ ինչպես պատմության, այնպես էլ համաշխարհային արվեստի և մշակույթի վերաբերյալ:

Գիտական աշխատանքին զուգահեռ, Պիոտրովսկին գլխավորում էր Լենինգրադի պետական համալսարանի Հին Արևելքի պատմության և բանասիրության ամբիոնը, իսկ 1968-84 թթ. ԵՊՀ-ն նրան հրավիրում էր Երևան՝ դասախոսելու պատմության ֆակուլտետում: Իր երկարամյա գիտամանկավարժական գործունեության ընթացքում նա պատրաստեց Հայաստանի հնագիտության բազմաթիվ մասնագետներ, ովքեր շարունակում են իրենց ավանդը ներդնել ուրարտագիտության գանձարանի հարստացման գործում:

Նա արժանացել է բազմաթիվ մրցանակ-

ների. 1939 թ. նրան շնորհվել է Ս. Գորկու անվան մրցանակ, 1964 թ. արժանացել է ՌՍՖՍՀ արվեստի վաստակավոր գործչի, 1983 թ.՝ սոցալիստական աշխատանքի հերոսի կոչման: Արտասահմանյան մի շարք ակադեմիկոսների պատվավոր անդամ էր, Բրիտանական ԳԱ, Բավարական ԳԱ, Ֆրանսիայի՝ արձանագրությունների և գեղեցիկ դպրության ակադեմիկոսների թղթակից-անդամ: Պարգևատրվել է Լենինի (3), Աշխատանքային կարմիր դրոշի (3) շքանշաններով, մի շարք մեդալներով: Համբավաշատ գիտնականն իր կյանքի վերջին տարիներին ծավալեց հասարակական-քաղաքական գործունեություն: Արցախի հիմնահարցի մասին հանդես եկավ նաև հրապարակախոսական և գիտական հոդվածներով, մերկացրեց աղբյուրանական «վայ պատմաբանների» տեսակետները:

Բորիս Պիոտրովսկին վախճանվել է 1990 թվականի մարտի 14-ին:

ԱՅԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БОРИСА ПИОТРОВСКОГО

Резюме

Заслуженный академик Б. Б. Пиотровский родился первого февраля 1908 г. в Петербурге, в семье педагогов. После окончания школы поступил в Ленинградский университет на историко-языковедческий факультет, который окончил в 1930 г. В том же году, по заданию Н. Мара, поступил на работу в Ленинградский Государственный Эрмитаж, одновременно работая в институте археологии АН СССР.

По совету Мара и Орбели, Б. Б. Пиотровский решил заниматься урартологией и в 1930 г. отправился в Армению. В начале он занимался исследованиями циклопических крепостей, затем раскопками разных поселений (1936 г. в раскопках Амберда, под руководством Орбели). В 1938 г., на основе написанных научных отчетов, Б. Б. Пиотровскому присуждается степень кандидата исторических наук. Жизнь и научная деятельность Б. Б. Пиотровского тесно связана с Арменией, в частности с Кармир блуром, а так-же другими исключительными памятниками.

В 1939 г. начинаются периодические раскопки Кармир блура, которые заканчиваются в 1971 г. В 1945 г. объединенное руководство экспедиции было доверено Б. Б. Пиотровскому. В

1944 г. он написал книгу «История и культура Урарту», в 1959 г. «Ванское царство», а так-же многочисленные труды, посвященные Армении. Его труды были удостоены многих государственных наград. Его деятельность продолжается и по сей день, его учениками.

HAYK AVETISYAN

BORIS BORISOVICH PIOTROVSKI

Summary

The merited academician B. B. Piotrovski was born on February 1, 1908 in Petersburg, in the family of a school teacher. After finishing school he continued his studies at Leningrad University, Department of Languages and History. Graduating from the University he, on N. Mar's instructions, began his career at Leningrad State Museum, the Hermitage. Simultaneously he worked at the Institute of Archaeology.

On Mar's and Orbeli's advice B. B. Piotrovski devoted himself to Uartology, and in 1930 came to Armenia. First he engaged himself in studying cyclopean fortresses, then in excavations of various settlements (in 1936 – Amberd, under the supervision of Orbeli). In 1938 for his scientific reports Piotrovski got the degree of a candidate of Historical Sciences. B. B. Piotrovski's life and scientific activities are closely connected with Armenia, particularly with Karmir Blur, as well as with other various significant monuments.

In 1939 he began periodical excavations at Karmir Blur that ended in 1971. In 1945 a mutual expedition was organized to Armenia, which was directed by Piotrovski. In 1944 he wrote a book "The History of Urartu", in 1959 – "The Kingdom of Van", and a lot of other works devoted to Armenia. He got a number of awards for his work.

His students follow his path, paying tribute to his activities in Armenian Archaeology.